

Position paper van Luuk de Waal Malefijt – Rondetafelgesprek over het geldstelsel - 14 oktober 2015

In 2012 heb ik stichting Ons Geld opgericht, die zich inzet voor een maatschappelijk verantwoord geldstelsel. Sindsdien is er veel bereikt. Schoorvoetend komt het maatschappelijk debat over het geldstelsel op gang. Dat is goed, en in mijn ogen nog maar een verkennend begin.

De regeling van het geldstelsel is uiterst belangrijk voor onze samenleving. Zij dient volgens mij aanhoudend, helder en kritisch in het publieke debat te worden besproken. Het geldstelsel verandert met de voortschrijding van processen en technieken. De regeling van het geldstelsel moet gelijke tred houden met, en anticiperen op die verandering. Bij de opkomst van giraal geld heeft het dat niet gedaan. Bijgevolg is een onverantwoorde monetaire ‘laissez faire’ situatie ontstaan.

Stichting Ons Geld bepleit maatregelen die de regeling van het geldstelsel alsnog aanpassen aan de monetaire realiteit. Het bepleit bovendien te anticiperen op nieuwe ontwikkelingen.* Digitalisering heeft al een stevig stempel gedrukt op de financiële sector. Grote ‘fintech-innovaties’ moeten echter nog komen, en zullen ook komen. De wetgever moet daarbij niet achter de feiten aanlopen. Het geldstelsel is vitaal onderdeel van onze rechtsorde. De wetgever moet het vormgeven en deze vormgeving motiveren, verantwoorden, vastleggen en handhaven.

Digitalisering helpt velen in te zien wat geld eigenlijk is: waarde-eenheid en abstract betaalmiddel in één. Het maakt niet uit waar geld van gemaakt is. Het kan zelfs geheel ‘virtueel’ zijn. Waar het op aan komt is een goed beheer van het geldstelsel. Dat is waar de regeling van dit stelsel zich op moet richten. Nu en in de toekomst, die nog digitaler, en dus nog virtueel, zal zijn dan die nu al is.

Geld is geen gewone technologie. Het is het maatschappelijke machtsmiddel bij uitstek. Een overheid die dit machtsmiddel uit handen geeft verliest controle, zoals in het recente verleden wel gebleken is. Het is zaak om dit machtsmiddel goed in de hand te krijgen, en vervolgens ook goed in de hand te houden. Dat is essentieel voor de economie en het welzijn van allen (artt. 19, 20, 21, 22 en 23 Gw).

Zuiver betaalmiddel

In de huidige fase van het maatschappelijke geldstelsel-debat ontmoet ik opvallend veel verwarring. Die verwarring begint al bij de vraag wat geld eigenlijk is. Vele economen denken dat geld noodzakelijk een schuld vertegenwoordigt. Ik zie dat anders. Volgens mij is geld betaalmiddel; een abstract middel om schuld mee af te betalen. Als zodanig is het de tegengestelde van schuld.

Weliswaar vertegenwoordigt het geld dat banken creëren, giraal geld, een schuld. Het is een belofte van geld of betaling. Giraal geld is in mijn ogen dan ook een derivaat van geld ofwel een ‘near money’. Ik denk dat veel economen dit derivaat verwarren met het zuivere idee van geld. Nieuwe generaties zullen daar minder last van hebben. Zij kennen bitcoin bijvoorbeeld. Een abstract betaalmiddel pur sang. Zonder uitgevende instelling en zonder dat het enige schuld vertegenwoordigt. Een ‘zuiver betaalmiddel’ werd het onlangs genoemd in de Hedqvist-zaak voor het Hof van Justitie (Zaak C-264/14 ECLI:EU:C:2015:498). Over giraal geld heb ik zo nooit horen praten. Er komt een tijd dat economen geld moeten gaan nemen voor wat het is; een zuiver betaalmiddel en geen schuldinstrument. Dat laatste is hooguit een afgeleide van geld.

Van ‘zuiver betaalmiddel’ is thans veel te weinig in omloop. Daarom moeten wij het doen met beloftes van banken. Zij hebben het geld ook niet, in de mate waarin er maatschappelijk behoefte aan is. Maar ze beloven het; ze verlenen bankkrediet. Deze belofte komt echter met een prijs: schuld en schuldenlasten, die de ontplooiing van welvaarts- en welzijns potenties structureel belemmeren.

Het bankwezen bracht de afgelopen decennia een overmaat aan 'geld' (bankkrediet) in omloop, maar niet voor de reële economie. Zij voedde vooral niet-productieve, speculatieve sectoren, die de wereld niet beter maakten, maar uit balans brachten. Inmiddels zijn de schuldenlasten zo groot geworden dat, in het Westen, de rek eruit is. Banken verplaatsen hun aandacht naar het verre Oosten. Daar is nog ruimte voor extra schuldenlasten, en bijgevolg nog winst te behalen.

Intussen zijn wij getuige van extreem ondoelmatige maatregelen van de Europese Centrale Bank (ECB). Om het liquiditeitsprobleem aan te pakken verstrekt ze onder de noemer 'quantitative easing' miljarden aan ... banken en beleggers, die ervoor hun risicovolle beleggingen in stagnerende lidstaten, uiteraard graag van de hand doen. Zo wordt ECB zelf een 'bad bank', en haar vermogen tot monetaire sturing nog kleiner dan het al was. Meer doelmatig was ECB geweest als ze de middelen direct aan de lidstaten en de burgers had gegeven. Positive Money becijferde dat aan iedere Europeaan in dat geval een bedrag van € 3.271 kon worden uitgekeerd. Aanjagen van de economie was daarbij gegarandeerd.

Verwarring

Over onze voorstellen wordt opvallend veel verwarring gezaaid. Zo wordt beweert dat Ons Geld wil dat banken meer staatsschuld kopen. Het tegendeel is waar. In de toelichting op ons burgerinitiatief staat dat wij de hoeveelheid staatsschuld in handen van banken juist willen reduceren.* Wij geven daarbij aan hoe dat ons inziens zou kunnen, met behulp van 'digitaal chartaal geld', uit te geven door de staat.

De gedachte dat onze voorstellen zouden resulteren in meer staatsschuld in handen van banken, gaat uit van de veronderstelling dat alleen banken geld kunnen scheppen, en de overheid dit niet kan, maar daarvoor bij de bank lenen moet. Precies deze gedachte wijzen wij van de hand. De overheid is heel goed in staat om geld te scheppen, zonder hulp van banken, bij decreet. Ik noem dat chartaal geld. De overheid hoeft dit geld niet in munt te slaan of op papier te drukken. Het kan ook virtueel. Ik noem dat digitaal chartaal geld. De overheid heeft principieel geen bank nodig om dit te doen, laat staan dat ze ervoor zou moeten lenen bij een bank.

Ook wordt beweerd dat onze voorstellen zouden resulteren in een beperking van keuze- en contractvrijheid. Het tegendeel is waar. Wij stellen voor het publiek extra keuze te bieden, namelijk de keuze voor digitaal chartaal geld, dat kwantitatief transparant en maatschappelijk verantwoord wordt beheerd. Tegelijkertijd stellen wij voor om het geld op de bankrekening te nemen voor wat het is; een belofte van geld of betaling. Als die belofte om welke reden dan ook wordt gebroken, is dit geld-derivaat niets waard. Door dat in te zien, het geldstelsel erop aan te passen en het publiek een veilig alternatief te bieden, kan de contractvrijheid ongeschonden blijven, en het geldstelsel stabiel en beschermd. We hoeven geen contracten te verbieden. We moeten zorgen dat contractpartijen hun risico's niet ongevraagd afwentelen op anderen, zoals de overheid en het publiek. Dit draagt bij aan een meer verantwoord gebruik van de contractvrijheid. En dat lijkt mij uiterst positief en gezond, niet in de laatste plaats voor de financiële sector zelf.

Het bankwezen heeft decennia lang monetair vrij spel gehad. Het heeft laten zien deze verantwoordelijkheid niet te kunnen, en zelfs niet te willen dragen. Ze wil lusten, maar niet de lasten, laat staan de maatschappelijke verantwoordelijkheid. En die hoeft ze van mij ook niet te dragen. Ze is er niet toe uitgerust. Ons geld is ieders belang. En de overheid is de aangewezen partij dit belang, ten behoeve van eenieder, op transparante en verantwoorde wijze te dienen. Zo versta ik de democratie. Een democratie die toe is aan een maatschappelijk verantwoord geldstelsel.

Luuk de Waal Malefijt, voorzitter Stichting Ons Geld